

STENHAMRA

Antikvarisk volymstudie avseende riksintresse för kulturmiljövården samt bedömning av påverkan på kulturmiljö inför ny detaljplan

Stenhamra 13, Västervik 4:13, Stensågen 1 samt del av Västervik 4:6 och Västervik 3:5, Västerviks stad och kommun,
Kalmar län, Småland
Byggnadsantikvarisk rapport 2025

Författare	Bebyggelseantikvarier Ellen Ronsten och Liselotte Jumme
Foto	Skanska Sverige AB, om inte annat anges.
Granskad av	Bebyggelseantikvarier Liselotte Jumme och Jan Westergren
Layout	Stefan Siverud
Diarienummer	Kalmar läns museum: 24/0077
Utgivare	Kalmar läns museum 2025
Kartor	Publicerade i enlighet med tillstånd 507-1417-10 från Lantmäteriverket.
Utförd av	Kalmar läns museum, Bebyggelseenheten
Kontaktperson	Liselotte Jumme
Beställare	Solhem Projektutveckling AB
Kontaktperson	John Williamsson
Visualiseringsbilder	Skanska Sverige AB, Tomas Bårdén och Anders Bennrup.
Versionsdatering	2025-03-14

Kalmar läns museums bebyggelseenhet

Kalmar läns museums bebyggelseenhet består av en grupp bebyggelseantikvarier och historiker med lång och bred erfarenhet inom kulturmiljöområdet. Medarbetarna utför bland annat kulturhistoriska kunskaps- och planeringsunderlag samt medverkar som antikvarier i restaureringsprojekt. Flera medarbetare är certifierade som sakkunniga avseende kulturvården enligt plan- och bygglagen.

Kalmar läns museum kan även erbjuda expertis inom exempelvis land- och marinarkeologi, konservering och kulturmiljöpedagogik.

www.kalmarlansmuseum.se

Stenhamra

Antikvarisk volymstudie avseende riksintresse för
kulturmiljövården samt bedömning av påverkan på
kulturmiljö inför ny detaljplan

Stenhamra 13, Västervik 4:13, Stensågen 1 samt del av Västervik 4:6 och
Västervik 3:5, Västerviks stad och kommun, Kalmar län, Småland
Byggnadsantikvarisk rapport 2025

Innehåll

1. Inledning.....	4
2. Påverkan på kulturmiljön	12
3. Påverkan på riksintresset utifrån volymstudie.....	14
4. Påverkan på riksintresset utifrån kumulativa effekter	48
5. Skadeförebyggande åtgärder	51
6. Källförteckning.....	53

1. Inledning

1.1 Bakgrund och syfte

Västerviks kommun i samverkan med Solhem Projektutveckling AB tar fram en ny detaljplan för fastigheterna Stenhamra 13, Västervik 4:13, Stensågen 1 samt del av Västervik 4:6 och Västervik 3:5 i Västervik. Området benämns härnäst som "Stenhamraområdet". Detaljplanen ska möjliggöra uppförandet av nya flerbostadshus i området. De berörda fastigheterna ingår i ett s.k. kärnområde i kulturmiljöprogrammet för Västerviks kommun, som är antagen av kommunfullmäktige 2022-11-21. Kärnområdet har högsta värdeklass, klass 1, och räknas som ett kulturhistoriskt särskilt värdefullt bebyggelseområde (plan- och bygglagen (PBL) 8 kap 13 §, 2 kap 6 §). År 2024 tog Kalmar läns museum fram en kulturmiljöutredning över området, på uppdrag av Solhem Projektutveckling AB. I denna utredning tydliggörs vilka kulturvärden som finns inom och i anslutning till området. I utredningen pekas också ett antal "värdefulla karaktärsdrag" ut.

De berörda fastigheterna ligger i direkt anslutning till riksintresse för kulturmiljövården Västervik (H90), men utanför gränsen. Projektet innebär en risk för negativa konsekvenser för en särskilt värdefull kulturmiljö av nationellt intresse (miljöbalken 3 kap.).

Detta kulturhistoriska kunskapsunderlag har tagits fram som en del av arbetet med den nya detaljplanen. Syftet är att klargöra hur detaljplanen kan påverka kulturmiljön och riksintresset för kulturmiljövården Västervik (H90). Det sistnämnda ska även omfatta frågan om detaljplanen medför risk för en påtaglig skada på riksintresset. I bedömningen av risk för påtaglig skada analyseras även kumulativa effekter, det vill säga vilken påverkan som andra utförda och planerade planärenden inom och i anslutning till riksintresset kan ha på riksintresset och om detta i sin tur kan bidra till ökad risk för påtaglig skada. Slutligen ger den antikvariska volymstudien även rekommendationer för hur eventuella negativa konsekvenser på kulturmiljön samt riksintresset kan minskas.

Arbetet har utförts av Kalmar läns museum genom bebyggelseantikvarie Ellen Ronsten, med bebyggelseantikvarie Liselotte Jumme som stöd. Båda antikvarierna är certifierade som sakkunniga avseende kulturvärden enligt PBL samt har tidigare erfarenheter av bedömning av påverkan på riksintressen för kulturmiljövården.

Planskiss över det nya bostadsområdet i Stenhamra. Planskiss: Skanska arkitekter AB.

1.2 Områdesbeskrivning

Det aktuella området ligger i centrala Västervik, precis norr om den gamla rutnätsstaden och i anslutning till Gamlebyviken. Området är flackt men lutar svagt ner mot vattnet. Området avgränsas av Stenhamragatan, Sankta Gertruds väg och Vikgatan. I nordost är det Norra Strandvägen som är trafikleden som löper närmast vattnet. Området har ett öppet läge som är väl synligt sett från Gamlebyviken och Norrlandet, liksom från Stegeholm, Slottsholmen och Strömsholmen.

I de stora öppna ytorna finns strandremsa med gångbana, klippta gräsmattor, träd och buskage samt båtbyggor och en mindre pir ut i vattnet. Till de öppna ytorna hör också Norra Strandvägen och, centralt i området, en stor asfalterad yta som används som parkering. Längs med parkeringens nordvästra del finns en grönya i form av klippt gräsmatta och träd mot Stenhamragatan. I parkeringens norra del ligger en långsträckt tegelbyggnad i ett plan. På parkeringen finns också en garagelänga med 10 garageportar åt norr respektive söder. Sydväst om parkeringsytan finns en större anlagd parkliknande trädgård med träd, buskar och uthus samt en trävilla, Flinkska villan, vars framsida vetter mot Sankta Gertruds väg.

Området gränsar i sydost mot småskalig äldre bebyggelse som också är del av riksintresse för kulturmiljövården H90 Västervik, något högre och mer storskalig bebyggelse i form av flerbostadshus från 1960-talet i sydväst, villabebyggelse från 1900-talets tre första decennier i nordväst och havet i nordost.

Områdets historia och utveckling går att läsa om i kulturmiljöutredningen från 2024.

1.3 Metod

1.3.1 Bedömning av påverkan på kulturmiljön

Arbetet gällande bedömning av påverkan på kulturmiljön, tar sin utgångspunkt i den kulturmiljöutredning som Kalmar läns museum tog fram 2024. I denna utredning tydliggörs vilka kulturvärden som finns inom och i anslutning till området och ett antal ”värdefulla karaktärsdrag” pekas ut. Vid förändringar bör dessa karaktärsdrag värnas för att inte påverka kulturmiljön negativt. För detta ges rekommendationer i utredningen. Aktuellt område ingår också i ett utpekat kärnområde i Västerviks kommuns kulturmiljöprogram, ”Centrala Västervik”, som klassats som kategori 1. Med kategori 1 avses områden av mycket högt regionalt eller till och nationellt intresse. Kärnområden bör behandlas som särskilt kulturhistoriskt värdefulla bebyggelseområden enligt vad som avses i plan- och bygglagen 8 kap. 13 §, varför detta också beaktas vid bedömningen.

Bedömningen av påverkan på de kulturhistoriska karaktärsdragen görs utifrån plan- och bygglagens krav på hänsyn till stadsbilden och kulturvärdena på platsen (samt intresset av en god helhetsverkan) (PBL 2 kap. 6 §). Bedömningen av befintlig bebyggelse inom området görs även utifrån förvanskningförbudet enligt PBL 8 kap. 13 § eftersom området betraktas som ett särskilt värdefullt bebyggelseområde.

1.3.2 Volymstudie

Bedömningen av detaljens påverkan på riksintresset Västervik H90 görs utifrån en volymstudie. Utgångspunkten vid bedömning är ett helt genomförande av den planerade detaljplanen. I volymstudien har montage av den tilltänkta detaljplanens byggnader lagts in i ett antal utvalda vyer. Bedömningarna görs utifrån 16 vyer som kan kategoriseras utifrån fyra teman:

- Vyer som möjliggör en upplevelse av stadslandskapet och stadens siluett på håll.
- Vyer som utgör de första intrycken av stadsbilden vid angöring till staden eller stadskärnan.
- Vyer från ur stadsbilda- och kulturmiljöperspektiv särskilt betydande/symboladdade stads- och gaturum (inifrån staden).
- Vyer längs det berörda kvarteret angränsande gator.

Följande vyer har studerats avseende stadens siluett på håll:

- Vy 1 – Kulbacken
- Vy 2 – Slottsholmen
- Vy 3 – Norr om varmbadhuset
- Vy 4 – Söder om varmbadhuset
- Vy 5 – Norr om korsningen Sankta Gertruds väg – Norra Strandvägen
- Vy 14 – Korsningen Viborgsgatan – Fabriksgatan

Följande vyer har studerats avseende stadsbilden inifrån staden:

- Vy 6 – Korsningen Östra Kyrkogatan–Södra Kyrkogatan
- Vy 7 – Korsningen Östra Kyrkogatan–Fabriksgatan
- Vy 8 – Korsningen Rådhusgatan–Jakobsgatan
- Vy 9 – Korsningen Västra Kyrkogatan–Fabriksgatan
- Vy 10 – Reginelundsgatan
- Vy 11 – Piren vid Norra Strandvägen
- Vy 12 – Korsningen Norra Strandvägen–Stenhamragatan
- Vy 13 – Öster om korsningen Norra Strandvägen–Hamngatan–Rådhusgatan
- Vy 15 – Sankta Gertruds kyrkas västra sida
- Vy 16 – Flinkska villans sydvästra sida

1.3.3 Bedömning av påverkan på riksintresset

Arbetet gällande bedömning av påverkan på riksintresset för kulturmiljövården Västervik (H90) grundar sig i Riksantikvarieämbetets handbok för Kulturmiljövårdens riksintressen enligt 3 kap. 6 § miljöbalken, 2014-06-23. I dess Del C finns en relevant vägledning för hur man tillvaratar riksintressen vid planläggning och prövning med utgångspunkt från framtagna allmänna råd. De allmänna råden utgår från principer om att:

- olika områden är olika känsliga
- olika typer av påverkan kan medföra skada
- och att mer än obetydlig skada kan utgöra påtaglig skada

I denna del av handboken finns också tillvägagångssätt för att bedöma påtaglig skada.

Bedömningen av påverkan på riksintresset utgår ifrån följande skala:

- Förbättring
- Neutral påverkan
- Skada
- Risk för påtaglig skada

1.4 Kulturmiljöutredning 2024

I kulturmiljöutredningen från 2024 tydliggörs vilka kulturvärden som finns inom och i anslutning till området och ett antal ”värdefulla karaktärsdrag” pekas ut. Nedan presenteras de värdefulla karaktärsdragen. Texterna är till största del hämtad från kulturmiljöutredningen. I slutet av varje karaktärsdrag finns en rekommendation om vad som är viktigt att tänka på vid en ändring, för att karaktärsdraget inte ska påverkas negativt.

1.4.1 Karaktärsdraget ”Stadsgräns”

Det aktuella området har från medeltiden och fram till i dag präglats av att ligga nära, men ändå utanför staden, ett område där stadsgränsen gick. Det var en del av ett direkt omland som brukades för stadsbornas odlingar och djurhållning. Under 1700-talet övergick området till att bli en plats för verksamheter som på något sätt var skrymmande, brandfarliga eller bullriga och därför inte lämpade sig i den tätbebyggda staden. Den var fortsatt ett gränsland mellan staden och landsbygden men präglad av stadens behov. Industrietableringen som fanns på platsen gjorde att ny villa-bebyggelse under 1900-talets första hälft fick byggas längre bort från den gamla stadskärnan. När stenhuggeriverksamheten lade ner och byggnaderna försvann uppstod ett ännu tydligare glapp mellan den gamla staden och villabebyggelsen. Denna historia av att markera den gamla stadsgränsen har blivit ett av platsens karaktärsdrag som är tydligt än idag.

Vid ändringar inom området är det viktigt att gränsen till den gamla rutnätsstaden fortfarande är tydligt läsbar. Områdets karaktär av gränsland mellan den gamla staden och omlandet kan värnas genom att årsringen från industriverksamheten hanteras varsamt. Ny bebyggelse/ny användning som erbjuder en kontrast till rutnätsstadens småskaliga bebyggelse skulle kunna bidra till en fortsatt upplevelse av gränsland.

1.4.2 Karaktärsdraget "Luftighet, utblickar och vatten"

Området präglas av en luftighet som skiljer sig från mycket av den övriga stadens täthet. Närheten till Gamlebyvikens vatten är påtagligt från det aktuella området, som genom sin öppenhet och låglänthet även bidrar till att näraliggande områden upplever stor närhet till vattnet. Viktiga siktlinjer mellan land och vatten finns främst i gatulinjerna, Stenhamragatan och Vikgatan. Områdets öppenhet bidrar även till vyer från Stenhamragatan tvärs över utredningsområdet och hela vägen ut över Slottsholmen.

Många människor rör sig i området, vilket tillfartsvägarna Norra Strandvägen och Sankta Gertruds väg bidrar till, liksom strandpromenaden och även parkeringsplatsen som många korsar gåendes eller cyklandes.

Vid ändring inom området är det viktigt att värna om en fortsatt luftighet, till exempel genom att inte planlägga för alltför tät bebyggelse. Värna även vattenkontakten så att viktiga siktstråk bevaras och upplevelsen av närheten till vatten kvarstår. Planera så att det finns möjlighet att passera genom området till exempel genom att återskapa den äldre förlängingen av Östra Kyrkogatan.

1.4.3 Karaktärsdraget "Grönska"

Även om en stor del av det aktuella området upptas av asfalterad parkering utgör grönstrukturerna en viktig och karaktärsskapande del. Den gröna karaktären är tydligast kring Flinkska villan där trädgården med de stora träden präglar området och bidrar till att förstärka villans värden. Men även i ytan ner mot vattnet är den där mer låglänta grönstrukturen ett viktigt karaktärsdrag.

Vid ändring inom området är det viktigt att ta tillvara områdets gröna karaktär genom att behålla villaträdgården i större omfattning eller som helhet, liksom grönstrukturen längs med vattenlinjen. Planera gärna ny bebyggelse med inslag av vegetation.

1.4.4 Karaktärsdraget "Industrikaraktär"

Den långa tegellängan med äldre industrikänsla är idag ett karaktärsskapande inslag i det aktuella området. Så som längan är placerad är den ett blickfång från flera håll. Idag är tegelbyggnaden den enda för många människor tydliga indikationen på att områ-

Drönarfoto över det aktuella området. Till vänster finns Reginelunds villabebyggelse, i nederkant kvarteret Vallmon och till höger rutnätsstadens bebyggelse. Foto: Västerviks kommun.

det tidigare använts för industriell verksamhet. Den bidrar också till att hålla liv i berättelsen om familjen Flink och stenindustrin.

Vid ändringar inom området är det viktigt att bevara tegellängan, då den är det tydligaste spåret från industriepoken. Restaurera och ändra på varsamt sätt så att byggnaden kan användas långsiktigt. Förstärk gärna industrikaraktären och möjligheten att uppleva byggnadens och områdets historia.

1.4.5 Karaktärsdraget "Sekelskiftesvilla i trädgård"

Villan med uthus och stor trädgård skapar sitt eget karaktärsområde där upplevelsen av sekelskiftesvilla i trädgård är utmärkande, vilket det väl synliga läget i stadsmiljön också bidrar till. Miljön bidrar också till att berätta familjen Flinks och stenindustrins berättelse.

Vid ändringar inom området är det viktigt att bevara Flinkska villan med uthus och så stora delar av trädgården som möjligt. Restau-

rera och ändra på varsamt sätt så att byggnaderna kan användas långsiktigt. Förstärk gärna möjligheten att förstå miljöns historia i området.

1.4.6 Karaktärsdraget "Strandlinjer med bryggor och pir"

Området längs med strandlinjen med dess båtbyggor, pir och promenadstråk bygger vidare på en historia där tomterna gått ända ner till vattnet för att människor med hjälp av bryggor och båtar skulle kunna utföra sin verksamhet. Strandkanten var ett verksamhetsområde. Idag är det ett rekreationsområde. Med sin låglänthet och sina bryggor bygger området vidare på en äldre struktur.

Vid ändringar inom området är det viktigt att värna om strandlinjen med bryggor och pir. Utveckla gärna för ökad attraktivitet.

1.4.7 Karaktärsdraget

"Centrala Västervik" med Sankta Gertruds kyrka"

Det aktuella området utgör en av de tydligaste gränzonerna mot den gamla stadens rätvinkliga rutnätsplan och småskaliga bebyggelse i 1½–2½ våningar. I den äldsta stadskärnan är husen klädda med träpanel eller putsade och ofta målade i ljusa oljefärger eller med röd slamfärg. De röda taken är ett utmärkande drag. Över denna lågmälda bebyggelse höjer sig Sankta Gertruds kyrka. Kyrkan är medeltida och en av de få byggnader som överlevde den förödande stadsbranden 1677. I stadsplaneringen har man fortsatt att begränsat byggnadshöjden i anslutning till den äldsta stadskärnan för att inte konkurrera med Sankta Gertruds kyrka. Riksbyggens flerfamiljshus i två våningar från 1970-talet i kvarteret Sjömannen 18 och Stenhamra 1 är ett tydligt exempel. Längre ifrån har man tillåtit enstaka mer storskaliga hus som i kvarteret Vallmon.

Vid ändringar inom området krävs stor hänsyn vid planering av hur området ska utformas, så att kulturvärdena i den gamla staden tillvaratas. Det gäller såväl skala som omsorg om gestaltning, inklusive materialval. Placeringen av nya byggnader behöver inte följa den gamla stadens grammatik. Utifrån påverkan på stadsbilden bör ny bebyggelse inte konkurrera med Sankta Gertruds kyrka, som fortsatt ska dominera i stadslandskapet.

1.4.8 Karaktärsdraget "Reginelunds villabebyggelse"

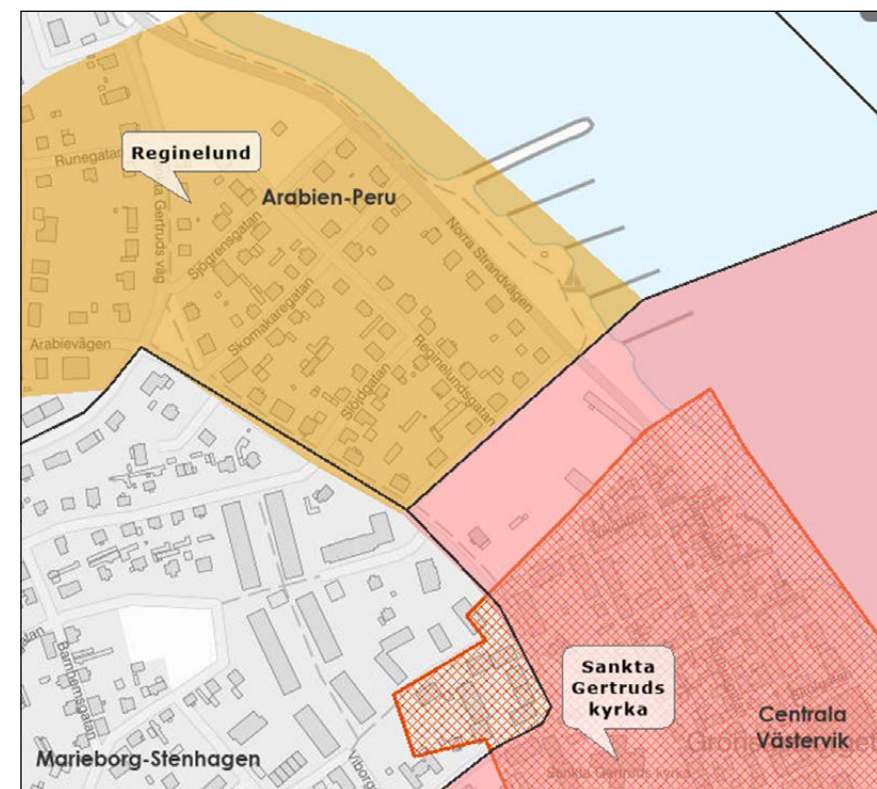
I Reginelunds fall utgår den kulturhistoriska värderingen från den väl sammanhållna villabebyggelsen från perioden 1915–1945. Det är i synnerhet det stora antalet villor i funktisstil som präglar området. Området framstår som en tydlig årsring i stadens historia och många av villorna är välbevarade till sin karaktär. Som i centrala Västerviks norra del är de flesta byggnader 1½–2½ våningar höga. Reginelund har därmed en låg och tämligen enhetlig

karaktär. Stadens småskaliga uttryck förlängs därigenom. Villorna är omgivna av trädgårdar med fruktträd, häckar, buskar och perennplanteringar.

Vid ändringar inom området krävs hänsyn vid planering av hur området utformas, så att kulturvärdena i Reginelund tillvaratas. Särskild omsorg om skala bör iakttagas i omedelbar närhet till villaområdet.

1.4.9 Karaktärsdraget "Flerfamiljshusen i kvarteret Vallmon"

Sydväst om Flinkska villan ligger kvarteret Vallmon som domineras av flerbostadshus från 1960-talet uppförda i gult tegel. Här finns dock även exempel på några enstaka äldre villor. Kvarteret ligger i en sluttning. Flerbostadshusen är i 2½–5 våningar höga. På platsen skiljer sig byggnadernas större skala från den gamla stadskärnans skala även om en tydlig nedtrappning i höjd gjorts mot Sankta Gertruds kyrka. En vy från andra sidan Gamlebyviken visar att byggnaderna anpassats till platsen. Placeringen i sluttningen ned mot vattnet gör att de inte konkurrerar med Sankta Gertruds kyrka utan låter kyrkans torn vara den mest framträdande byggnaden.

Utsnitt från karta i kulturmiljöprogrammet för Västervik. Den röda rasterade ytan är riksintresseområdet. Den gula ytan utgör kärnområdet Reginelund och den rosa ytan kärnområdet Centrala Västervik. Stenhamra är området som är rosa mellan riksintresset och Reginelund. Källa: Västerviks kommuns kulturmiljöwebb.

Vid ändringar inom området är det viktigt att ny bebyggelse anpassas till platsen, främst avseende skala och utformning, precis som tidigare tillägg i kvarteret Vallmon.

1.4.10 Karaktärsdrag "Vyn från Norrlandet"

Det aktuella området ligger väl synligt från vattnet och Norrlandet. Området kring Stegeholms slottsruin och Kulbacken, där Västerviks Museum ligger, är viktiga i staden och besöks av såväl boende i Västervik som turister. Den luftiga och öppna karaktären ger stor möjlighet till utblickar från vattnet mot Stenhamra och de intilliggande områdena. Från denna vy blir det tydligt hur Sankta Gertruds kyrkas torn dominerar stadens södra strand. Längre bort i vyn framträder Marieborgsskolan med sina tornspiror och sin stora röda tegelfasad som ett tydligt riktmärke. Kvarteret Vallmons relativt höga flerfamiljshus sticker inte nämnvärt upp i stadens övriga siluett.

Vid ändringar inom området är det viktigt att nya tillägg anpassas så att vyn från Norrlandet inte påverkas negativt. Sankta Gertruds kyrka ska fortfarande dominera stadens södra strand.

1.5 Kulturmiljöprogrammets kärnområde "Centrala Västervik"

Centrala Västervik är ett ytmässigt omfattande kärnområde som dels bildas av den historiska stadskärnans täta kvarterstad, dels av det öppna stadsrum med allmännyttiga institutioner, parker och äldre industrimark som omgärdar den äldre staden. På grund av kärnområdets omfattning och komplexa kulturmiljö har beskrivningen av byggnadstraditionen delats in i fem delområden: Slottsholmen, Stadskärnans centrala del med Strömsholmen, Stadskärnans nordvästra del, Stadskärnans sydöstra del, samt 1800-talsstaden. Stenhamraområdet tillhör delområdet 1800-talsstaden.

1.5.1 Relevant från beskrivning för "1800-talsstaden"

Beskrivningen för 1800-talsstaden i sin helhet kan läsas i kulturmiljöprogrammets. Här nedan tas något av det mest relevanta upp utifrån aktuellt område.

Just utanför 1700-talsstaden ligger en zon med offentliga byggnader, parkmark och järnväg som härrör från 1800-talets andra hälft. I samma område finns även äldre industrimark. Stadsplanemönstret kan kännas igen i många europeiska städer. Under 1800-talet reste industrialisering, urbanisering, teknikutveckling och reformer nya krav på städerna. Fabriksanläggningar, nya stora institutionsbyggnader och järnvägar var storskaliga anläggningar, liksom de parker som efterfrågades både av hälsoskäl och av estetiska skäl sedan de gamla städerna blivit fullbyggda

och trånga. Alla dessa funktioner fick av utrymmesskäl förläggas utanför de gamla stadsgränserna. Stenhamra-området illustrerar en del av denna utveckling liksom ”institutionsstråket” sjukhuset, Ellen Key-skolan, gamla kyrkogården stadsparken, men även järnvägsområdet med fängelset och Esplanaden. I gränslandet mellan de olika stadplanemönstren möts den äldre stadens täthet och slutenhet med den yngre stadens öppenhet och storskalighet. Det finns ett kulturhistoriskt värde i att stadens framväxt kan avläsas.

Tolv betydelsefulla karaktärsdrag har pekats ut i kulturmiljöprogrammet för kärnområdet ”Centrala Västervik. Av dessa bedöms följande ha betydelse för Stenhamra-området:

3. Stadskärnans vattenkontakt, såväl gatuutblickar som vatten nära publika stadsrum, som förklarar stadens lokalisering, samt framhäver stadens näringslivshistoria från medeltid fram till idag.
7. Stadens äldre trähusbebyggelse, uppförd från slutet av 1600-talet fram till början av 1900-talet, såväl gatuhus som gårdsmiljöer.
10. Byggnader som tydligt bevarar en historisk karaktär eller stil. Ett särskilt värde kan tillskrivas byggnader med regionala/lokala särdrag.
11. Äldre och tidstypiska fasadskikt, takmaterial, snickerier och byggnadsdetaljer håller vanligen hög kvalitet. De har ett kulturhistoriskt värde och stor betydelse för upplevelsen av den historiska staden.

1.6 Riksintresset Västervik (H90)

Det aktuella området för detaljplaneförslaget ligger precis utanför riksintresset för kulturmiljövården (miljöbalken 3 kap.) Västervik (H90).

1.6.1 Motivering för riksintresset

Trä- och småstad präglad av sin nära och visuella kontakt med vattnet och med Stegeholms slottsruin från mitten av 1300-talet, som tillsammans med en småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet till 1900-talet och en stadsplan från 1670-talet visar stadens utveckling och långvariga betydelse som staden haft som hamn och handelsplats.

1.6.2 Uttryck för riksintresset

Slottsholmen med ruinen efter Stegeholms slott och dess visuella samband med Västerviks stads äldsta medeltida delar.

S:t Gertruds medeltida kyrka med kringliggande miljö.

Stadens rätvinkliga gatunät som till stor del är utförd enligt stadsplanen från 1670-talet.

Den medeltida hamnen vid Fiskartorget och den Yttre hamnen från 1600-talet samt inloppet till staden.

Sjötomter av medeltida slag med bebyggelse ända ner till vattnet, Norénska handelsgården och sammanbyggda loftbodarna från slutet av 1700-talet.

Bibehållen kvartersindelning sedan tidigt 1700-tal med små tomter i stadens nordvästra och sydöstra del samt större tomter i centrum kring Stora Torget.

Trästadsbebyggelse från 1700- till 1900-talet med hus som vanligtvis är 1½–2½ våningar höga, klädda med träpanel eller putsade och målade i ljusa färger eller rödmålade.

Båtsmansstugorna från mitten av 1700-talet i stadens sydöstra del.

Stadens kommersiella centrum kring Stora Torget med varuhus och bankpalats från början av 1900-talet, ofta 2–4 våningar höga i sten och med putsade fasader.

1.6.3 Motiv av särskild relevans i detta fall

- Trä- och småstad präglad av sin nära och visuella kontakt med vattnet
- Småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet till 1900-talet

1.6.4 Uttryck som riskerar att

påverkas av den föreslagna detaljplanen

- S:t Gertruds medeltida kyrka med kringliggande miljö.
- Trästadsbebyggelse från 1700- till 1900-talet med hus som vanligtvis är 1½–2½ våningar höga, klädda med träpanel eller putsade och målade i ljusa färger eller rödmålade.

1.6.5 Bakgrund gällande motiv och

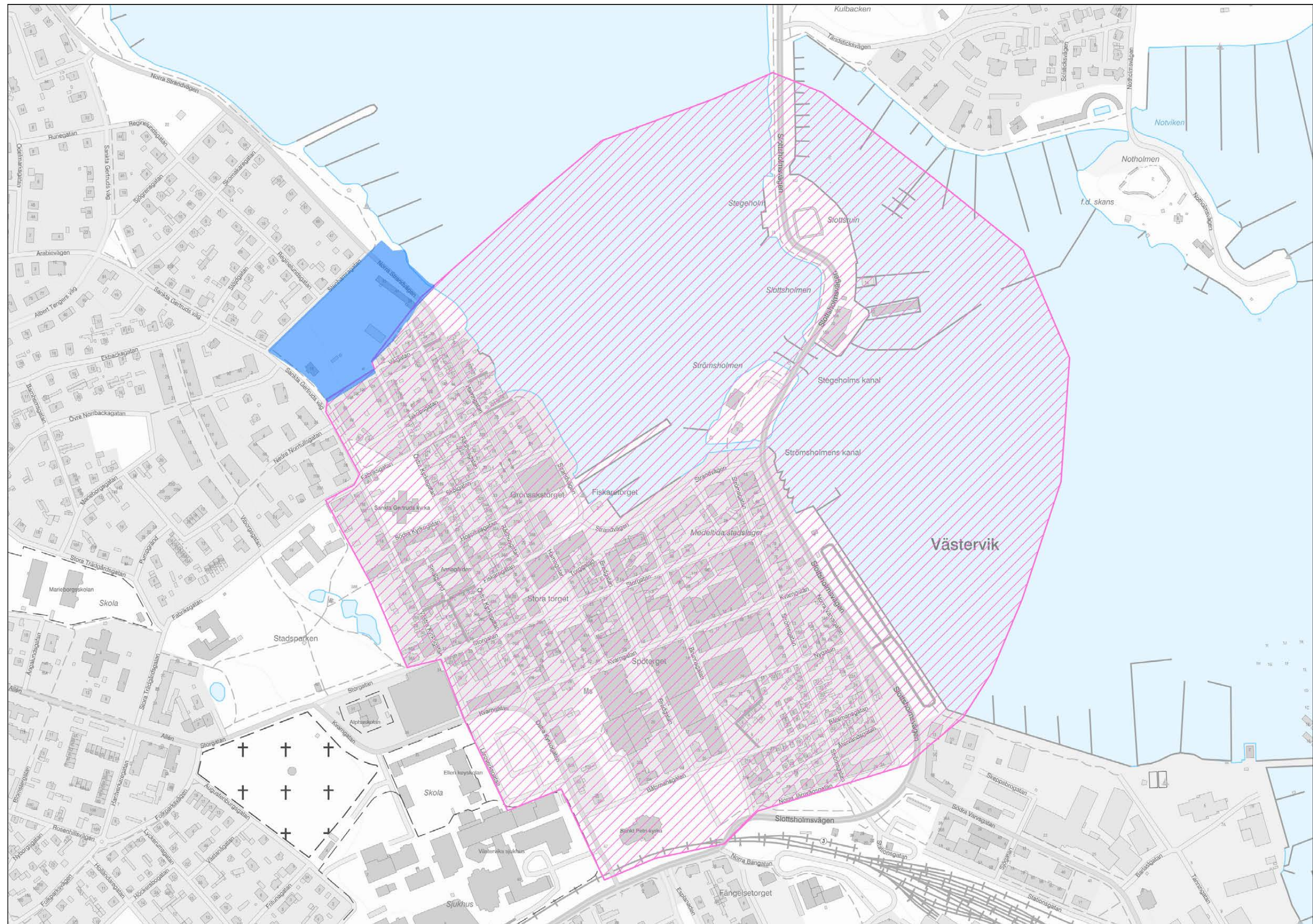
uttryck för riksintresseområdet Västervik (H90)

Före 2015 var riksintresseområdet betydligt större än idag. Gränsen låg som en ring runt stora delar av centrala staden och även stora delar av Norrlandet. Då ingick även det aktuella Stenhamra-området. Ny gräns för ett mindre område drogs upp 2015 i syfte att tydliggöra det verkligt riksintressanta. Efter denna ändring ingår bara de äldsta delarna av staden i riksintresset.

En ändring 2015 var också att begreppet ”stadens siluett” ströks ur riksintressebeskrivningen. Detta innebär inte att stadens siluett, eller om man väljer att kalla det stadsbilden, är ointressant när man tittar på hur en förändring påverkar riksintresset. Stadsbilden har betydelse för bärande element i såväl motiv som uttryck till riksintresset, så som *”trä- och småstad präglad av sin nära och visuella kontakt med vattnet”* samt *”småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet till 1900-talet”* ur motivtexten och *”trästadsbebyggelse från 1700–1900-talet med hus som vanligtvis är 1½–2½ våningar höga”* i uttrycket.

I Riksantikvarieämbetets beslutshandling till reviderat riksintresse, daterad 2015-06-23, konkluderar myndigheten med följande mening som också stödjer ovan resonemang:

”De stadskvarter som tillkommit som en följd av Västerviks ursprungliga betydelse som hamn- och handelsstad samt hur detta idag präglar stadsbilden utgör det centrala i riksintresset.”

Karta över Västerviks stad. Riksintresset är markerat med rosa-skrafferad yta. Det aktuella planområdet är markerat med en blå yta.

1.6.6 Analys av berörda uttryck

Nedan följer den analys som Kalmar läns museum gjort av de berörda uttryckens innebörd, d.v.s. hur dessa uttryck manifesterar sig fysiskt inom riksintresset och vad värdet i uttrycket är i förhållande till riksintressets motiv. Tolkningarna har gjorts utifrån den beskrivning av kulturmiljön som hör till riksintresset Västervik H90 och som finns i det underlag till riksintressen för kulturmiljövården för Västerviks kommun, som togs fram av Länsstyrelsen Kalmar län och antogs av Riksantikvarieämbetet 2015-06-23 och 2015-11-17.

- *S:ta Gertruds medeltida kyrka med kringliggande miljö.*

S:ta Gertruds kyrka började byggas strax efter att Västervik blev stad 1433 och är idag den mest påtagliga av de få kvarvarande medeltida lämningarna i staden. Det var troligen kring kyrkan som den första bebyggelsen i staden växte upp. Kyrkans bevarande sedan medeltiden kan knytas till motivet att staden haft en långvarig betydelse som hamn och handelsplats. Uttrycket är känsligt mot nya tillägg på kyrkotomten samt i den kringliggande miljön. S:ta Gertruds kyrka är också tydligt framträdande i stadsbilden, med sitt uppstickande kyrktorn, vilket gör uttrycket känsligt mot tillägg som konkurrerar med detta.

- *Trästädsbebyggelse från 1700- till 1900-talet med hus som vanligtvis är 1½–2½ våningar höga, klädda med träpanel eller putsade och målade i ljusa färger eller rödmålade.*

En lokal byggnadsordning tillkom på 1830-talet som reglerade hur stadens bebyggelse skulle se ut. Trähus fick inte uppföras högre än i två våningar. Uthus och magasin skulle placeras vid gränder och utmed tomtgränserna skulle det finnas staket. Hus och plank skulle målas med ljusa färger eller rödmålas. Taken skulle täckas med tegel, skiffer eller plåt. Denna byggnadsordnings föreskrifter är ännu i hög grad tydliga i stadens bebyggelse, i synnerhet på husen med träpanel eller puts. Uttrycket kan knytas till motivet *”trä- och småstad”* med en *”småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet till 1900-talet”*. Uttrycket är känsligt mot nya tillägg som dominerar över den låga trähusbebyggelsen, både avseende storlek och utformning.

1.6.7 Även åtgärder utanför ett riksintresseområde kan påtagligt skada

I RAÄ:s handbok rörande kulturmiljövårdens riksintressen finns följande relevanta information om områden som ligger utanför gränsen för ett riksintresse (sida 58), och att förändringar även inom ett sådant område kan innebära påtaglig skada.

”Avgörande för om en exploateringsåtgärd innebär påtaglig skada på ett riksintresse är inte om åtgärden vidtas inom det avgränsade riksintresseområdet utan åtgärdens påverkan på de värden som ligger till grund för riksintessutpekandet. Exploateringsåtgärder utanför det utpekade riksintresset kan påverka förståelsen och läsbarheten av riksintressets värden och innebära en påtaglig skada. Förarbeten till hushållningsbestämmelsen uttrycker tydligt att även åtgärder utanför den geografiska avgränsningen kan påtagligt skada ett riksintresse. Åtgärder som visuellt dominerar landskapet eller ändrar kulturlandskapets karaktär kan ha en betydande påverkan på en riksintressant kulturmiljö även då åtgärden genomförs utanför området.”

1.6.8 Det berörda områdets känslighet inför förändring

I RAÄ:s tidigare nämnda handbok för hantering av riksintressen tydliggörs att landskapets läsbarhet är en väsentlig bedömningsgrund vid analyser av förändringars påverkan. Det handlar om möjligheten till förståelse och upplevelse av det riksintressanta sammanhanget. Det konstateras också att olika typer av riksintressen är känsliga för olika typer av förändringar.

Riksintresset Västervik (H90) har analyserats i flera tidigare arbeten. Här har utifrån handboken och staden Västervik konstaterats att följande är relevant:

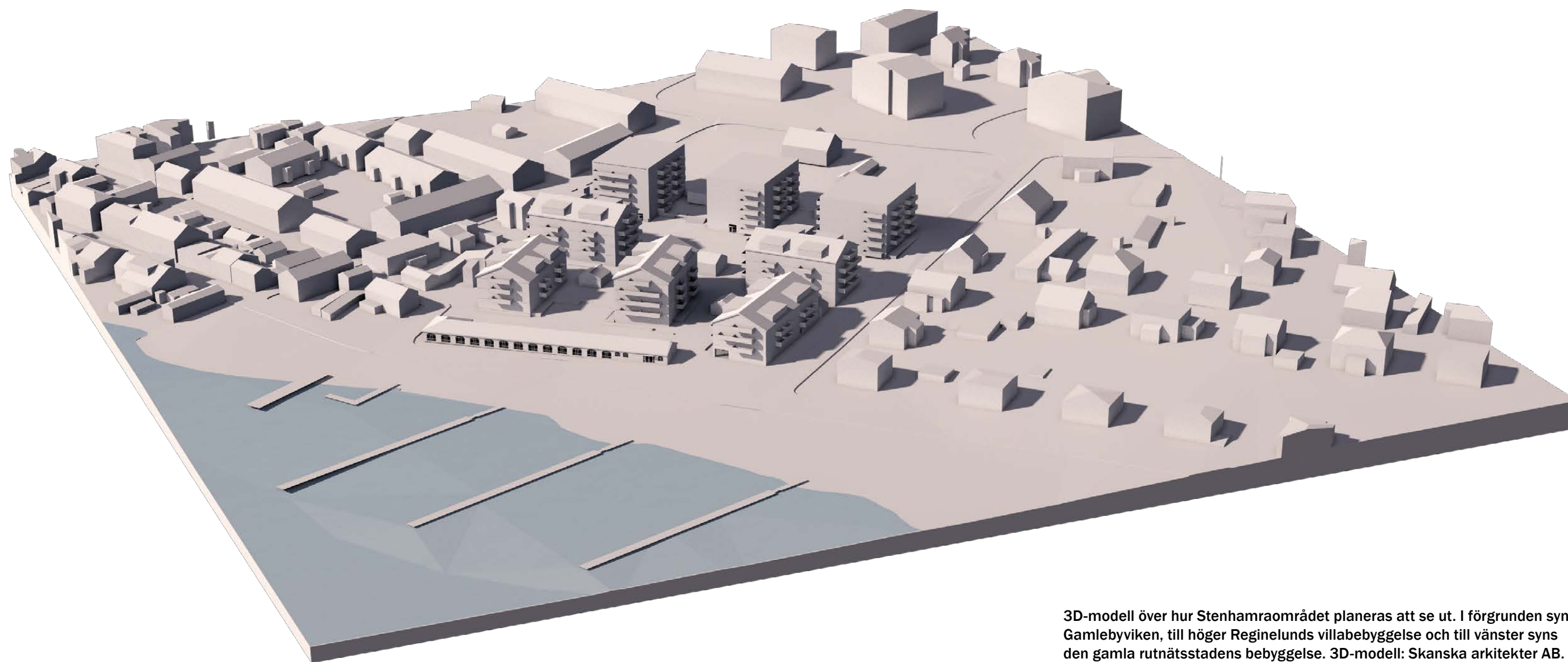
”Riksintressen där uttrycken återspeglar olika tiders kontinuerliga nyttjande av en viss plats kan vara känsliga för tillägg som förändrar eller bryter mot platsens specifika förutsättningar och egenskaper”

Samt att:

”Riksintressen där landskapet är präglat av och värdena är knutna till utvecklingen av en viss verksamhet eller aktivitet över tid, kan vara känsliga för tillägg som saknar samband med verksamheten eller aktiviteten”.

Man ska också ha i åtanke den kumulativa effekten av flera förändringar som, var för sig i liten grad, påverkar negativt. I handboken påtalas följande:

”Att ett riksintresse är påverkat av sentida förändringar och moderna inslag behöver inte innebära att miljön redan är skadad, att den är mindre känslig för ytterligare förändringar av samma slag eller att den tål alla typer av tillägg. I de fall då tidigare förändringar har inverkat negativt på miljöns kapacitet att särskilt väl återspegla ett riksintressant kulturhistoriskt sammanhang bör dock dessa förändringar beaktas i bedömningen av påtaglig skada. Summan av tidigare skada och tillkommande skada kan tillsammans innebära att riksintresset påtagligt skadas (kumulativ skada)”.

3D-modell över hur Stenhamraområdet planeras att se ut. I förgrunden syns Gamlebyviken, till höger Reginelunds villabebyggelse och till vänster syns den gamla rutnätsstadens bebyggelse. 3D-modell: Skanska arkitekter AB.

2. Påverkan på kulturmiljön

Vid planering och vid prövning av bygglov och förhandsbesked ska kommunen bedöma hur utformningen och placering av bebyggelse och byggnadsverk påverkar och tar hänsyn till omgivningen ur flera olika aspekter. Bebyggelse och byggnadsverk ska placeras och utformas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden, platsens natur- och kulturvärden och intresset av en god helhetsverkan (plan- och bygglagen 2 kap. 6 §).

Eftersom det aktuella området ingår i betraktas som ett särskilt värdefullt bebyggelseområde (plan- och bygglagen 8 kap. 13 §) får ändringar inom området inte förvanska området. Bedömningen görs enbart av befintlig bebyggelse.

Nedan följer en bedömning av detaljplanens påverkan på de kulturhistoriska karaktärsdragen som pekats ut i området i den kulturmiljöutredning som togs fram 2024 samt påverkan på kulturmiljöprogrammets kärnområde "Centrala Västervik". Utgångspunkten vid bedömning är ett helt genomförande av den planerade detaljplanen. Under den sista underrubriken, 2.3 finns en sammanvägd bedömning.

2.1 Bedömning av påverkan på kulturhistoriska karaktärsdrag

Detaljplaneförslaget tar i stor utsträckning hänsyn till de utpekade kulturhistoriska karaktärsdragen. Vid ett fullt utförande av planen kommer gränsen mellan den gamla staden och omlandet vara fortsatt tydligt läsbar genom att tegellängan bevaras och den nya bebyggelsen kontrasterar med den gamla rutnätsstaden. Att tegellängan bevaras bidrar också till att områdets industrikaraktär kan avläsas. Flinkska villan med uthus och större delen av trädgården

med gröna strukturer bibehålls och strandlinjer med bryggor och pir påverkas inte. Skalan på den nya bebyggelsen har anpassats efter byggnaderna i kvarteret Vallmon och överstiger inte dessa. Dock innebär de föreslagna volymerna en ny skala i läget nära vattnet. Vyn från Norrlandet påverkas men Sankta Gertruds kyrka är fortfarande dominerande.

Området blir mindre luftigt och samma möjligheter till utblickar finns inte som idag. Samtidigt har hänsyn tagits genom att planläggningen har gjorts så att det finns ett stråk genom området i en äldre gatusträckning och möjliga siktlinjer genom området. Upplevelsen av grönska minskar, i och med att delar av trädgården kring Flinkska villan försvinner, liksom andra träd i områdets nordöstra del. Skalan blir större om området blir tätare med både höga och utbredda volymer, vilket påverkar mötet med både med den gamla småskaliga staden liksom med Reginelunds småskaliga villaområde. Sankta Gertruds kyrka är fortsatt dominerande i stadslandskapet.

2.2 Bedömning av påverkan på kärnområdet "Centrala Västervik"

Detaljplaneförslaget tar i stor utsträckning hänsyn till de kulturvärden som tillskrivs kärnområdet "Centrala Västervik". Vid ett fullt utförande av planen kommer vattenkontakten i form av gatuutblickar och vattennära publiks stadsrum fortfarande finnas kvar i området. Flinkska villan och tegellängan förses med rivningsförbud (r) samt skydd av kulturvärden (k), vilket bidrar till att bevara dess historiska karaktär och stil, liksom dess material, detaljer med mera. Reglerade byggrätter i anslutning till dessa byggnader möjliggör utveckling, samtidigt som utformningsbestämmelser (f)

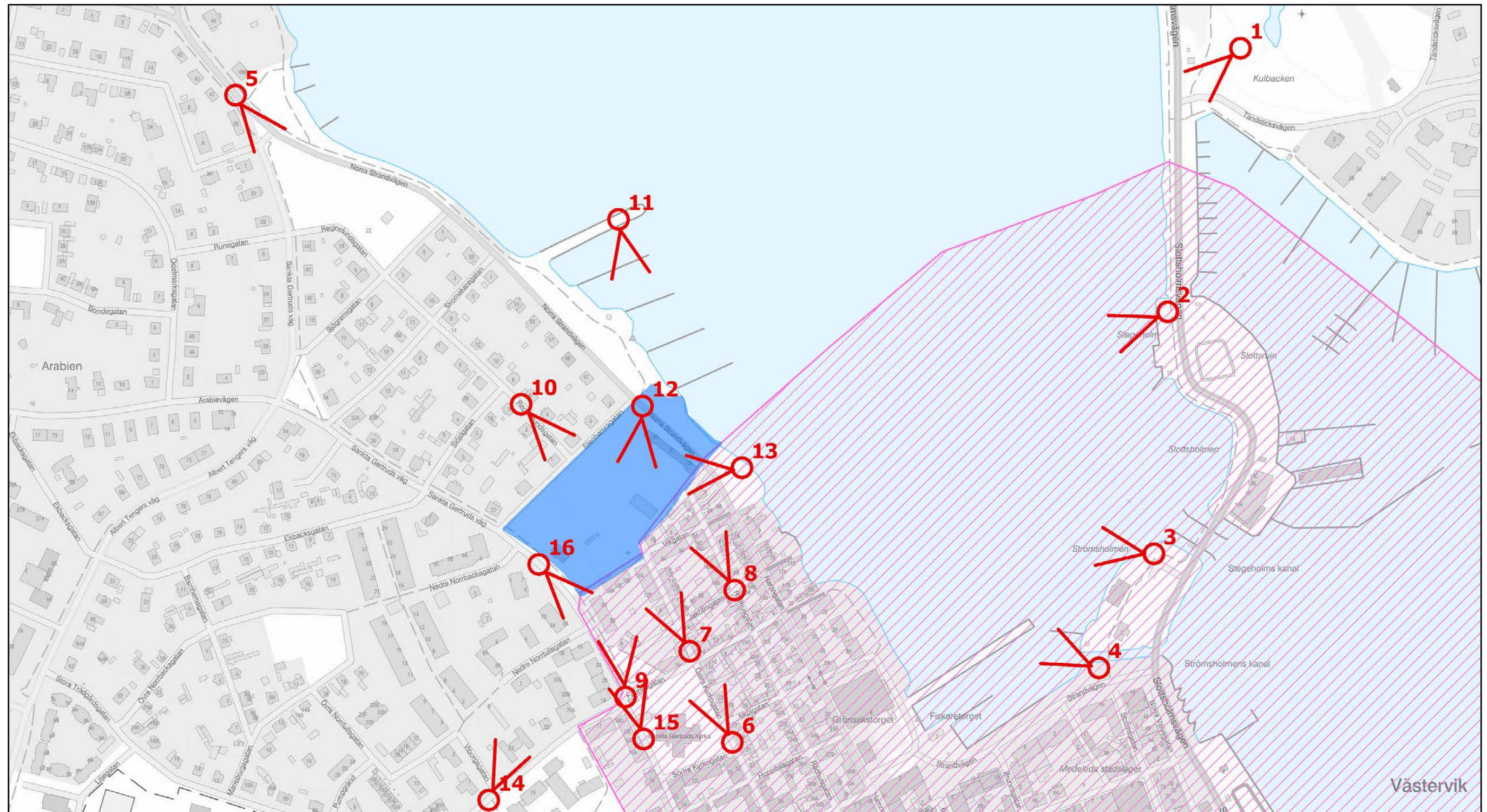
höjdregleringar (h) av dessa ytor bidrar till att dessa anpassas till platsens kulturvärden.

2.3 Sammanvägd bedömning kulturmiljön

Den sammantagna bedömningen är att ett fullt utförande av den föreslagna detaljplanen till vissa delar tar stor hänsyn till stadsbilden och kulturvärdena på platsen enligt plan- och bygglagen 2 kap 6 §. I de fall då detaljplanen inte visar lika stor hänsyn, och därmed till viss grad har en negativt påverkan på kulturmiljön, gäller de karaktärsdrag som rör områdets luftighet och utblickar, områdets grönska samt områdets möte med den gamla staden och Reginelunds villabebyggelse. Graden av påverkan på kulturmiljön skulle kunna mildras genom att de tillkommande byggnadernas utformning styrs av ett gestaltungsprogram som syftar till att få byggnaderna att konkurrera så lite som möjligt med områdets kulturvärden. Ett sådant gestaltungsprogram kan även omfatta grönytor.

Bedömningen är att detaljplanen bidrar till att ändringar inom området uppfyller förvanskingsförbudet enligt 8 kap. 13 § då de äldre, välbevarade byggnadernas kulturvärden skyddas och tillkommande byggrätter i anslutning till dessa har utformningsbestämmelser och regleringar gällande höjd.

3. Påverkan på riksintresset utifrån volymstudie

Kartan visar vilka 16 vyer som har studerats. Det blå-markerade är detaljplaneområdet för Stenhamra. Det rosa-skräfferade området markerar riksintresset Västervik H90.

Nedan följer en bedömning av detaljplanens påverkan på riksintresset Västervik H90. Utgångspunkten vid bedömning är ett helt genomförande av den planerade detaljplanen. Varje vy pre-

senteras och med en nulägesbild, samt en bild där de tilltänkta byggnadsvolymer för området lagts till, följt av en bedömning av påverkan på riksintresset Västervik H90. Under den sista un-

derrubriken, 3.17 Sammanvägd bedömning, följer en beskrivning av vyernas totala påverkan på riksintresset.

Montage: Skanska arkitekter AB.

3.1 Vy 1 - Kulbacken

Vyn från Kulbacken är något av en signatur för staden och en stadsbild som många upplever. Tack vare det öppna vattenrummet möjliggörs en överblick över staden. I vyn sammanfattas och visualiseras riksintressemotiveringen *"trä- och småstad präglad av en nära och visuell kontakt med vattnet"* och *"småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet till 1900-talet"* på ett tydligt sätt.

3.1.1 Bedömning av påverkan på riksintresset

Ett fullt utförande av den föreslagna detaljplanen innebär att riksintressets uttryck *"Trästadsbebyggelse från 1700- till 1900-talet med hus som vanligtvis är 1½–2½ våningar höga, klädda med träpanel eller putsade och målade i ljusa färger eller rödmålade"* riskerar att skadas. Detta för att högre och mer utbredda byggnadsvolymer tillförs. Volymerorna sticker upp, är tillsammans relativt utbredda och

bidrar till en mer storskalig struktur som bryter mot karaktären av en historisk trä- och småstad med småskalig trähusbebyggelse.

Riksintressemotiveringen som gäller stadens nära visuella kontakt med vattnet påverkas inte i denna vy.

Montage: Skanska arkitekter AB.

Montage: Skanska arkitekter AB.

3.2 Vy 2 – Slottsholmen

I vyn från Slottsholmen syns stadens småskaliga uttryck såsom den upplevs av många. Tack vare det öppna vattenrummet erbjuder vyn från Slottsholmen en överblick över staden på nära håll. I vyn sammanfattas och visualiseras riksintressemotiveringen *”trä- och småstad präglad av en nära och visuell kontakt med vattnet”* och *”småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet till 1900-talet”* på ett tydligt sätt.

3.2.1 Bedömning av påverkan på riksintresset

Ett fullt utförande av den föreslagna detaljplanen innebär att riksintressets uttryck *”Trästadsbebyggelse från 1700- till 1900-talet med hus som vanligtvis är 1½–2½ våningar höga, klädda med träpanel eller putsade och målade i ljusa färger eller rödmålade”* riskerar att skadas. Detta för att högre och mer utbredda byggnadsvolymer tillförs. Volymerna sticker upp, är tillsammans relativt

utbredda och bidrar till en mer storskalig struktur som bryter mot karaktären av en historisk trä- och småstad med småskalig trähusbebyggelse.

Riksintressemotiveringen som gäller stadens nära visuella kontakt med vattnet påverkas inte i denna vy.

Montage: Skanska arkitekter AB.

Montage: Skanska arkitekter AB.

3.3 Vy 3 – Norr om varmbadhuset

I vyn från norr om varmbadhuset syns hur den gamla stadens småskaliga uttryck möter den återhållsamma villabebyggelsen i Reginelund. Tack vare det öppna vattenrummet erbjuder vyn från norr om varmbadhuset en överblick över staden på nära håll. I vyn sammanfattas och visualiseras riksintressebegränsningen *"trä- och småstad präglad av en nära och visuell kontakt med vattnet"* och *"småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet till 1900-talet"* på ett tydligt sätt.

3.3.1 Bedömning påverkan riksintresset

Ett fullt utförande av den föreslagna detaljplanen innebär att riksintressets uttryck *"Trästadsbebyggelse från 1700- till 1900-talet med hus som vanligtvis är 1½–2½ våningar höga, klädda med träpanel eller putsade och målade i ljusa färger eller rödmålade"* riskerar att skadas. Detta för att högre och mer utbredda byggnadsvolymer tillförs. Volymerna sticker upp, är tillsammans relativt

utbredda och bidrar till en mer storskalig struktur som bryter mot karaktären av en historisk trä- och småstad med småskalig trähusbebyggelse.

Riksintressebegränsningen som gäller stadens nära visuella kontakt med vattnet påverkas inte i denna vy.

Montage: Skanska arkitekter AB.

Montage: Skanska arkitekter AB.

3.4 Vy 4 – Söder om varmbadhuset

I vyn från söder om varmbadhuset syns hur den gamla stadens småskaliga uttryck möter den återhållsamma villabebyggelsen i Reginelund. Tack vare det öppna vattenrummet erbjuder vyn från söder om varmbadhuset en överblick över staden på nära håll. I vyn sammanfattas och visualiseras riksintressemotiveringen *"trä- och småstad präglad av en nära och visuell kontakt med vattnet"* och *"småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet till 1900-talet"* på ett tydligt sätt.

3.4.1 Bedömning påverkan riksintresset

Ett fullt utförande av den föreslagna detaljplanen innebär att riksintressets uttryck *"Trästadsbebyggelse från 1700- till 1900-talet med hus som vanligtvis är 1½–2½ våningar höga, klädda med träpanel eller putsade och målade i ljusa färger eller rödmålade"* riskerar att skadas. Detta för att högre och mer utbredda byggnadsvolymer tillförs. Volymerna sticker upp, är tillsammans relativt

utbredda och bidrar till en mer storskalig struktur som bryter mot karaktären av en historisk trä- och småstad med småskalig trähusbebyggelse.

Riksintressemotiveringen som gäller stadens nära visuella kontakt med vattnet påverkas inte i denna vy.

Montage: Skanska arkitekter AB.

Montage: Skanska arkitekter AB.

3.5 Vy 5 – Norr om korsningen Sankta Gertruds väg–Norra Strandvägen

I vyn från norr om korsningen Sankta Gertruds väg–Norra Strandvägen syns hur Reginelunds återhållsamma villabebyggelse ter sig när man angör området från norr. Bortom villebebyggelsen går det att ana taken som hör stadens småskaliga trähusbebyggelse, men som knappt når över Reginelunds villor. Till höger i vyn sticker stadens två kyrktorn upp, Sankt Petri kyrkas torn och Sankta Gertruds kyrkas torn. I vyn sammanfattas och visualise-

ras riksintresse motiveringen *"småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet till 1900-talet"* till viss del.

3.5.1 Bedömning påverkan riksintresset

Ett fullt utförande av den föreslagna detaljplanen innebär en neutral påverkan på riksintressets uttryck.

Montage: Skanska arkitekter AB.

Montage: Skanska arkitekter AB.

3.6 Vy 6 – Korsningen Östra Kyrkogatan–Södra Kyrkogatan

I vyn från korsningen Östra Kyrkogatan–Södra Kyrkogatan syns hur den gamla stadens småskaliga trähusbebyggelse går över till den återhållsamma villabebyggelsen i Reginelund. Upplevelsen av den gamla trä- och småstaden går att uppleva i gaturummet. I vyn sammanfattas och visualiseras riksintressemotiveringen ”småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet till 1900-talet” på ett tydligt sätt.

3.6.1 Bedömning påverkan riksintresset

Ett fullt utförande av den föreslagna detaljplanen innebär att riksintressets uttryck ”*Trästadsbebyggelse från 1700- till 1900-talet med hus som vanligtvis är 1½–2½ våningar höga, klädda med träpanel eller putsade och målade i ljusa färger eller rödmålade*” riskerar att skadas. Detta för att högre och mer utbredda bygg-

nadsvolymer tillförs. Volymerna sticker upp, är tillsammans relativt utbredda och bidrar till en mer storskalig struktur som bryter mot karaktären av en historisk trä- och småstad med småskalig trähusbebyggelse.

Montage: Skanska arkitekter AB.

Montage: Skanska arkitekter AB.

3.7 Vy 7 – Korsningen Östra Kyrkogatan–Fabriksgatan

I vyn från korsningen Östra Kyrkogatan–Fabriksgatan syns hur den gamla stadens småskaliga trähusbebyggelse går över till den återhållsamma villabebyggelsen i Reginelund. Det skapar en tydlig kontakt mellan de båda områdena. Upplevelsen av den gamla trä- och småstaden är påtaglig i gaturummet. I vyn sammanfattas och visualiseras riksintressemotiveringen ”småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet till 1900-talet” på ett tydligt sätt.

3.7.1 Bedömning påverkan riksintresset

Ett fullt utförande av den föreslagna detaljplanen innebär att riksintressets uttryck ”*Trästadsbebyggelse från 1700- till 1900-talet med hus som vanligtvis är 1½–2½ våningar höga, klädda med träpanel eller putsade och målade i ljusa färger eller rödmålade*” riskerar att skadas. Detta för att högre och mer utbredda bygg-

nadsvolymer tillförs. Volymerna sticker upp, är tillsammans relativt utbredda och bidrar till en mer storskalig struktur som bryter mot karaktären av en historisk trä- och småstad med småskalig trähusbebyggelse.

Montage: Skanska arkitekter AB.

Montage: Skanska arkitekter AB.

3.8 Vy 8 – Korsningen Rådhusgatan–Jakobsgatan

I vyn från korsningen Rådhusgatan–Jakobsgatan syns hur den gamla stadens småskaliga trähusbebyggelse går över till den kvarvarande industribebyggelsen, i form av den kvarvarande tegellängan. Det skapar en tydlig gräns mellan var den gamla staden slutar och området utanför tar vid. Upplevelsen av den gamla trä- och småstaden är påtaglig i gaturummet. I vyn sammanfattas och visualiseras riksintressemotiveringen *"småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet till 1900-talet"* på ett tydligt sätt.

3.8.1 Bedömning påverkan riksintresset

Ett fullt utförande av den föreslagna detaljplanen innebär en neutral påverkan på riksintressets uttryck.

Montage: Skanska arkitekter AB.

Montage: Skanska arkitekter AB.

3.9 Vy 9 – Korsningen Västra Kyrkogatan–Fabrikgatan

I vyn från korsningen Västra Kyrkogatan–Fabrikgatan syns den gamla stadens småskaliga trähusbebyggelse tillsammans med modernare, men anpassade, tillägg. Sadeltak med rött lertegel dominerar i vyn. I vyn sammanfattas och visualiseras riksintressemotiveringen ”småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet till 1900-talet” på ett relativt tydligt sätt.

3.9.1 Bedömning påverkan riksintresset

Ett fullt utförande av den föreslagna detaljplanen innebär att riksintressets uttryck *”Trästadsbebyggelse från 1700- till 1900-talet med hus som vanligtvis är 1½–2½ våningar höga, klädda med träpanel eller putsade och målade i ljusa färger eller rödmålade”* riskerar att skadas. Detta för att högre och mer utbredda bygg-

nadsvolymer tillförs. Volymerna sticker upp, är tillsammans relativt utbredda och bidrar till en mer storskalig struktur som bryter mot karaktären av en historisk trä- och småstad med småskalig trähusbebyggelse.

Montage: Skanska arkitekter AB.

Montage: Skanska arkitekter AB.

3.10 Vy 10 – Reginelundsgatan

I vyn från Reginelundsgatan syns hur Reginelunds återhållsamma villabebyggelse övergår i den gamla stadens småskaliga trähusbebyggelse. Upplevelsen av den gamla trä- och småstaden med sina tegelröda sadeltak, är påtaglig. I vyn sammanfattas och visualiseras riksintressemotiveringen *"småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet till 1900-talet"* på ett tydligt sätt.

3.10.1 Bedömning påverkan riksintresset

Ett fullt utförande av den föreslagna detaljplanen innebär en neutral påverkan på riksintressets uttryck.

Montage: Skanska arkitekter AB.

Montage: Skanska arkitekter AB.

3.11 Vy 11 – Piren vid Norra Strandvägen

I vyn från piren vid Norra Strandvägen syns hur Reginelunds återhållsamma villabebyggelse, den låga tegellängan och den gamla stadens småskaliga trähusbebyggelse ligger på rad efter varandra. Vyn karaktäriseras av de äldre byggnadernas tegelröda sadeltak. Ovanför dessa sticker stadens två kyrktorn upp, Sankt Petri kyrkas torn och Sankta Gertruds kyrkas torn. I vyn sammanfattas och visualiseras riksintressemotiveringen "trä- och småstad präglad av en nära och visuell kontakt med vattnet" och "småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet till 1900-talet" på ett tydligt sätt.

3.11.1 Bedömning påverkan riksintresset

Ett fullt utförande av den föreslagna detaljplanen innebär att riksintressets uttryck "Trästadsbebyggelse från 1700- till 1900-talet med hus som vanligtvis är 1½–2½ våningar höga, klädda med träpanel eller putsade och målade i ljusa färger eller rödmålade" och "S:ta Gertruds medeltida kyrka med kringliggande miljö" riskerar att skadas. Detta för att högre och mer utbredda byggnadsvolymer

tillförs. Volymerna sticker upp, är tillsammans relativt utbredda och bidrar till en mer storskalig struktur som bryter mot karaktären av en historisk trä- och småstad med småskalig trähusbebyggelse.

Riksintressemotiveringen som gäller stadens nära visuella kontakt med vattnet påverkas inte i denna vy.

Montage: Skanska arkitekter AB.

Montage: Skanska arkitekter AB.

3.12 Vy 12 – Korsningen Norra Strandvägen–Stenhamragatan

I vyn från korsningen Norra Strandvägen–Stenhamragatan syns rester av den tidigare industribebyggelsen i form av tegellängan. Bortom denna syns delar av den gamla stadens trähusbebyggelse framför Sankta Gertruds kyrkas torn. Vyn karaktäriseras av den lågmälda bebyggelsen med röda sadeltak där kyrkans torn dominerar över taklandskapet. I vyn sammanfattas och visualiseras riksintressemotiveringen *”småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet till 1900-talet”* på ett tydligt sätt.

3.12.1 Bedömning av påverkan på riksintresset

Ett fullt utförande av den föreslagna detaljplanen innebär att riksintressets uttryck *”Trästadsbebyggelse från 1700- till 1900-talet med hus som vanligtvis är 1½–2½ våningar höga, klädda med träpanel eller putsade och målade i ljusa färger eller rödmålade”* och *”S:ta Gertruds medeltida kyrka med kringliggande miljö”* riskerar att skadas. Detta för att högre och mer utbredda byggnadsvoly-

mer tillförs. Volymerna sticker upp, är tillsammans relativt utbredda och bidrar till en mer storskalig struktur som gör att karaktären av en historisk trä- och småstad med småskalig trähusbebyggelse, samt Sankta Gertruds medeltida kyrka, inte längre kommer kunna upplevas från denna vy.

Montage: Skanska arkitekter AB.

Montage: Skanska arkitekter AB.

3.13 Vy 13 – Öster om korsningen Norra Strandvägen – Hamngatan – Rådhusgatan

I vyn från öster om korsningen Norra Strandvägen–Hamngatan–Rådhusgatan syns den gamla stadens trähusbebyggelse avslutas och hur tegellängan tar vid. Bortom denna syns Reginelunds villabebyggelse. Vyn karaktäriseras av den lågmälda bebyggelsen. I vyn sammanfattas och visualiseras riksintressemotiveringen *”småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet till 1900-talet”* till viss del.

3.13.1 Bedömning påverkan riksintresset

Ett fullt utförande av den föreslagna detaljplanen innebär en neutral påverkan på riksintressets uttryck.

Montage: Skanska arkitekter AB.

Montage: Skanska arkitekter AB.

3.14 Vy 14 – Korsningen Viborgsgatan–Fabriksgatan

I vyn från korsningen Viborgsgatan–Fabriksgatan syns hur en mer sentida bebyggelse ansluter till rutnätsstaden när man angör denna från väster. Bortom den mer sentida bebyggelsen, till höger, går det att ana den äldre bebyggelsen där rutnätsstaden tar vid. Röda sadeltak dominerar i vyn. I vyn redovisas inget av riksintressets motiv eller uttryck.

3.14.1 Bedömning påverkan riksintresset

Ett fullt utförande av den föreslagna detaljplanen innebär en neutral påverkan på riksintressets uttryck.

Montage: Skanska arkitekter AB.

Montage: Skanska arkitekter AB.

3.15 Vy 15 – Sankta Gertruds kyrkas västra sida

I vyn från Sankta Gertruds kyrkas västra sida, längs Östra Kyrkogatan, syns många av de värden som skapar riksintresset. Den låga trähusbebyggelsen med lertegeltak rymmer höga kulturhistoriska värden, liksom det faktum att området hör till i direkt anslutning till Sankta Gertruds kyrka. I vyn sammanfattas och visualiseras riksintressemotiveringen *"småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet till 1900-talet"* till tydligt sätt.

3.15.1 Bedömning påverkan riksintresset

Ett fullt utförande av den föreslagna detaljplanen innebär en neutral påverkan på riksintressets uttryck.

Montage: Skanska arkitekter AB.

Montage: Skanska arkitekter AB.

3.16 Vy 16 – Flinkska villans sydvästra sida

I vyn från Flinkska villans sydvästra sida, längs med Sankta Gertruds väg, syns Sankta Gertruds kyrka och den framföriggande, småskaliga trähusbebyggelsen tydligt längs bort längs vägen, till vänster. Närmare i vyn samlas en rad flerfamiljshus från 1900-talets andra hälft, som alla har sadeltak och max tre våningar höga. Närmast till vänster syns Flinkska villan som uppfördes några år efter sekelskiftet 1900. I vyn sammanfattas och visualiseras riksintressemotiveringen *"småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet till 1900-talet"* till viss del.

3.16.1 Bedömning av påverkan på riksintresset

Ett fullt utförande av den föreslagna detaljplanen innebär en neutral påverkan på riksintressets uttryck.

Montage: Skanska arkitekter AB.

3.17 Sammanvägd bedömning

Den föreslagna detaljplanen för kvarteret Stenhamra i centrala Västervik, som idag utgörs av fastigheterna Stenhamra 13, Västervik 4:13, Stensågen 1 samt del av Västervik 4:6 och Västervik 3:5, innebär att delar av riksintressets uttryck till viss del kommer att försvagas. Det uttryck som till viss del försvagas är *"Trästadsbebyggelse från 1700- till 1900-talet med hus som vanligtvis är 1½–2½ våningar höga, klädda med träpanel eller putsade och målade i ljusa färger eller rödmålade"* samt *"S:ta Gertruds medeltida kyrka med kringliggande miljö"*. Detta då större och högre byggnadsvolymer tillkommer i anslutning till riksintresset när området börjar bebyggas. De större och högre volymerna har en viss negativ inverkan på karaktären, och därmed motivet, av en historisk *"trä- och småstad"* med *"småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet till 1900-talet"*. Som enskild exploatering bedöms därmed de föreslagna tillkommande volymerna medföra en risk för skada på riksintresset.

3.17.1 Beskrivning av effekter

Vad försvinner och vad tillkommer?

Planförslaget innebär att nya byggnader tillkommer inom Stenhamraområdet och delar av området tas i bruk på helt nytt sätt. Området ligger i direkt anslutning till riksintressets nordvästra gräns. De nya byggnaderna kommer enligt planförslaget bli mellan 3,5–5 våningar, där den högsta tillåtna höjden är 22 meter över

angivet nollplan. Flera är av de nya byggnaderna kommer utgöras av högre, större sammanhängande volymer än byggnaderna i de angränsande områdena, med undantag från kvarteret Vallmon. Enligt planförslaget ska byggnaderna i den södra delen av området, utföras med en takvinkel mellan 25 och 35 grader (sadeltak). Samma byggnader regleras också med att max 50 % motsvarande fasadens längd som möter område för Riksintresse H90 eller Reginelund får förses med takkupa. Om mer än 25 % av fasadens längd utnyttjas för takkupa ska dessa vara indelade i minst 2 kupor. Takkupor ska vara indragna från takfot så att takfoten tydligt uppfattas. Enligt planförslaget ska de nya byggnadernas fasader också ha fasadkulörer som har minst 15% svärta och 2% mättnad enligt NCS-systemet för att hålla färgskalan dämpad/jordad.

De tillkommande byggnaderna, som till sin storlek och utbredning är större än majoriteten av de angränsande byggnaderna, bedöms påverka skala och karaktärsdrag på ett sådant vis som till viss del inverkar negativt på möjligheten att förstå och uppleva den riksintressanta kulturhistoriska utvecklingen i området. Detta för att byggnaderna riskerar att bli ett dominant inslag i den låga stadsbilden, som utgörs av motivet *"trä- och småstad"* med sin *"småskaliga trähusbebyggelse från 1700-talet och 1900-talet"*, och som är en bärande del till riksintressets utpekande.

	Förändring						
Områdets värden kommer att:	Förädlas	Förökas	Förstärkas	Förbli oförändrade	Försvagas	Förvanskas	Försvinna
Innebörd	Förbättring			Neutral påverkan	Skada	Risk för påtaglig skada	
Förhållnings-sätt	Inspirera Berika			Hänsyn Bruka varsamt	Hindra – lindra Minimera skadan	Ej tillåtlig Undvika skadan	

Bedömning av påverkan på riksintresset för detaljplaneförslaget för Stenhamra.

Är påverkan funktionell eller visuell?

En visuell påverkan sker genom att riksintressanta vyer, siktlinjer och utblickar förändras, samt genom en avvikande skala från omgivande bebyggelse. I Västerviks stad är bebyggelsen generellt återhållsam, vilket ger en låg och jämn stadsbild med få uppstickande objekt. Den nya bebyggelsen i Stenhamraområdet bedöms, på grund av sin utbredning och höjd, ha en viss negativ påverkan på upplevelsen av Västervik som en *"trä- och småstad"* med en *"småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet och 1900-talet"*.

Är påverkan direkt eller indirekt?

Planförslaget kan fungera som prejudikat, att fler höga byggnader föreslås på platser i anslutning till riksintresset. Det kan innebära en indirekt påverkan, som i förlängningen kan göra att upplevelsen och förståelsen av Västervik som en *"trä- och småstad"* med en *"småskaliga trähusbebyggelse från 1700-talet och 1900-talet"* påverkas negativt även längre fram.

Planförslaget innebär en direkt påverkan genom uppförandet av helt nya byggnadsvolymer i en större och högre skala. De nya byggnadernas volymer är totalt sett större än de nuvarande byggnadsvolumerna i och i anslutning till området, med undantag av kvarteret Vallmon, vilket kommer påverka karaktären i området. Tillsammans kan de direkt komma att ha en viss negativ påverkan på läsbarheten och upplevelsen av *"trä- och småstaden"* med sin *"småskaliga trähusbebyggelse"*.

Är påverkan tillfällig eller bestående?

Påverkan som uppstår om planförslaget genomförs i sin helhet bör betraktas som bestående i den riksintressanta miljön, då den påverkar denna på ett varaktigt, irreversibelt vis.

3.17.2 Konsekvensbedömning

Vilka egenskaper påverkas?

De nya byggnadsvolumerna i Stenhamraområdet riskerar att försvaga utblickar och vyer mot riksintresset från den östra sidan av Gamlebyviken och Slottsholmen. Även om området ligger utanför riksintresset kommer föreslagna volymer genom sina höjder och placeringar att framträda i flertalet vyer, både på håll och nära i stadsbilden.

Med bakgrund av tidsepokernas avtryck i stadsbyggandet hör Stenhamraområdets nya byggnaders visuella påverkan samman med den mer storskaliga bebyggelsen som redan finns i kvarteret Vallmon. Skillnaden är att kvarteret Vallmon är placerad längre västerut och därmed en bit ifrån riksintressets småskaliga trähus-

bebyggelse. De tilltänkta byggnadsvolymer i Stenhamraområdet kommer hamna lika nära Gamlebyviken som den gamla staden, vilket gör att de högre och mer utbredda volymer kommer att bidra till en visuell konkurrens med riksintressets småskaliga bebyggelse, vilket i sin tur riskerar att försvaga delar av riksintressets uttryck. Stenhamraområdets stora byggnadsvolymer kan därmed försvåra läsbarheten och ha en viss negativ påverkan på upplevelsen av den småskaliga stadsbild som idag är utmärkande för riksintressets utpekande.

Hur påverkas miljöns värden?

Utifrån ett riksintresseperspektiv bedöms det förekomma en risk att exploateringen vid Stenhamraområdet försvagar riksintressets värden. De föreslagna byggrätterna medger en högre byggnadshöjd än vad som finns inom och i anslutning till området idag, bortsett från kvarteret Vallmon. Det innebär att området kommer bli

mer iögonfallande och därmed kan upplevas konkurrera med och eventuellt dominera över riksintressets småskaliga tråstadsbebyggelse. Detta kommer innebära att läsbarheten och upplevelsen av riksintressets värden, i form av en *”trä- och småstad”* med sin *”småskaliga trähusbebyggelse”*, riskerar att försvagas. Påverkan på riksintresset är tätt kopplade till stadens karaktär och upplevelsen av staden som helhet. Hur stor påverkan blir är därför delvis beroende av tillkommande byggnaders utformning.

Det finns en risk för följd effekter genom att byggnadshöjden i anslutning till riksintresset successivt ökar. Generellt kan exploatering med högre bebyggelse generera fler och större volymer genom prejudikat, med hänvisning till bland annat likabehandlingsprincipen. Högre bebyggelse kan innebära effekter som gör att ytterligare skador uppstår på riksintresset.

4. Påverkan på riksintresset utifrån kumulativa effekter

Riksantikvarieämbetets handbok för kulturmiljövårdens riksintressen enligt 3 kap. 6 § miljöbalken tar upp hur summan av flera liknande förändringar kan utgöra risk för påtaglig skada av riksintresset. Det kan handla om små sådana förändringar med återkommande påverkan på värdena, vilka till sist gör att miljön förlorar sitt riksintressanta värde. De samlade konsekvenserna av flera olika typer av åtgärder, det vill säga av utvecklingen i stort inom ett riksintresse, kan utgöra grund för att hävda risk för kumulativ skada.

4.1 Övriga exploateringar

Förutom planförslaget för Stenhamraområdet finns ytterligare ett antal exploateringsplaner i och i anslutning till riksintresset Västervik H90 som kan komma att genomföras. För att bedöma den kumulativa effekten av dessa planer, inklusive planförslaget för Stenhamraområdet, har Västerviks kommun sammanställt följande lista på planer som kan påverka riksintressets värden, och därmed bidra till en kumulativ effekt:

- Fiskaretorget (detaljplan inför granskning)
- Gamla vattentornet, Västervik 4:2 (antagen detaljplan, under överklagandeprocess)
- Sjukhusområdet, kvarteret Läkaren med flera (detaljplan under granskning)
- Notviksplan och Tändstickan 7 (detaljplan inför samråd)
- Syrenen och Stadsparken (detaljplan under uppstart)

Av ovanstående planer har följande tre planer valts ut av utredningens författare, då de bedömts vara de som har en påverkan på riksintresset:

- Fiskaretorget (detaljplan inför granskning)
- Sjukhusområdet, kvarteret Läkaren med flera (detaljplan under granskning)
- Syrenen och Stadsparken (detaljplan under uppstart)

Övriga planer har inte bedömts påverka riksintresset.

Förutom ovanstående exploateringsplaner har även den psykiatribyggnad som uppförts på Läkaren 9, samt den redan genomförda exploateringen av Slottsholmen, tagits med i bedömningen gällande kumulativa effekter. Detta för att psykiatribyggnaden, samt den byggnad som invigdes 2018 på Slottsholmen, till sin storlek, framför allt höjd, bedöms påverka riksintressets värden.

De enskilda planerna har inte bedömts fullt ut, då fokus ligger på kumulativa effekter.

4.1.1 Fiskaretorget

För Fiskaretorget (inklusive Grönsakstorget, Fiskehamnen m.fl.) finns en detaljplan som för tillfället bearbetas inför granskning. De handlingar som ligger till grund för bedömningen är därför samrådshandlingarna (2022-12-13).

Syftet med detaljplanen är att ta ett helhetsgrepp kring de frågor och anspråk som finns i området kring Fiskaretorget och Grönsakstorget. Planen syftar vidare till att utreda trafiksituationen i området samt de offentliga platsernas (såväl land som vatten) funktion, gestaltning och utbredning, allt i ett led att utveckla stadskärnan till en attraktiv mötesplats både på land och vid vattnet.

Planen föreslår en ny byggrätt inom fastigheten Brukspatronen 1 (idag parkering) samt inom fastigheten Adam 5 (mot Fiskaretorget). Byggrätten inom Brukspatronen 1 regleras till att byggnaden ska ta hänsyn till intilliggande byggnader och uppföras i två våningar plus inredd vind. Fasadlivet kommer vara parallellt med Storgatan för att strukturen i kvarteret ska vara enhetlig. Byggrätten inom fastigheten Adam 5 gäller påbyggnad av befintliga byggnader mot Fiskaretorget med en våning, från fyra våningar till fem våningar. Bestämmelser om nockhöjd och takfotshöjder har anpassats till intilliggande höjder där Häggbladsska huset dominerar och bebyggelsen blir lägre in mot stadskärnan.

Planförslaget möjliggör också att dagens restaurang på Fiskaretorget, som utgörs av två rödfärgade träbyggnader, kan ersättas

med en ny byggnad med samma ändamål. Byggnaden ska ha ett modernt uttryck men samtidigt passa in med omgivningen. Fasaden ska huvudsakligen bestå av glas och ha en högsta nockhöjd på 5 meter. För att skapa mer kontakt med vattnet skjuter byggnaden ut några meter från kajkanten. Hänsyn till omgivningen vad gäller siktlinjer har beaktats från flera håll. Därav föreslås det en mindre byggnadsarea på 140 kvm samt att det inte tillåts någon takterrass.

Även på grönytan framför varmbadhuset möjliggör planen att delar av området exploateras. En eventuell byggnad föreslås få samma byggnadsarea som varmbadhuset, 300 kvm. Högsta nockhöjd regleras till 7,5 m (ungefär som varmbadhusets exklusive tornet) och placeringen av byggnaden är satt att vara i bakkant av tomtens intill Slottsholmsvägen. Mellan byggnaderna skapas det förutsättningar för en gårdsmiljö, då marken där är prickmarkerad och innebär att ingen bebyggelse får lov att uppföras. För att inte störa varmbadhuset och omgivningen reglerar detaljplanen att byggnadens fasad inte ska vara i reflekterande material.

Planen medger även en flytande restaurang väster om Slottsholmen, strax sydväst om varmbadhuset. Restaurangen ges en byggrätt på 200 kvm och ska uppföras i en våning. Höjden för den flytande anläggningen regleras med en maximal nockhöjd av fyra meter. En utformningsbestämmelse (f) för byggnad på den flytande anläggningen anger att ny bebyggelse ska utformas med hög arkitektonisk kvalitet. Fasadbeklädnad ska vara av glas. Planen möjliggör också ett intilliggande trädäck med möjlighet till uteservering.

För att ytterligare stärka Strömsholmen som en offentlig plats och säkerställa allmänhetens tillgänglighet utmed vattnet, medger planförslaget även en strandpromenad nordöst om varmbadhuset mot Gamlebyviken. Intill det nya trädäcket längs med Strömsholmen ger planförslaget förutsättningar för ett kallbadhus att upplåtas. Byggnaden kan utformas antingen som en flytande eller som en fast konstruktion. Enligt planen ska kallbadhuset i höjd, volym

och uttryck underordna sig, men också samspela med, varmbadhuset. Fasadmaterial ska vara av hög kvalitet. Största byggnadsarea är satt till 200 kvm. För att inte komma för nära strandpromenaden och varmbadhuset har området placerats lite längre ut i vattnet.

4.1.2 Sjukhusområdet, kvarteret Läkaren med flera

Planförslaget för sjukhusområdet innebär att nya sjukhusbyggnader tillkommer inom kvarteret Läkaren 9 och därmed ersätter majoriteten av sjukhusområdets nuvarande byggnader. De nya byggnaderna kommer enligt planförslaget bli mellan 1–8 våningar höga, där den högsta tillåtna höjden är 71 meter över angivet nollplan. Flera är av de nya byggnaderna kommer utgöras av högre, större sammanhängande volymer än nuvarande byggnader. Enligt planförslaget ska nya byggnader med en totalhöjd som överstiger 45 meter över angivet nollplan utföras med översta våningen indragen. Flera av byggrätterna inom planförslaget har en utformningsbestämmelse om att nya byggnader ska ges ett varierat uttryck genom uppbrutna fasadvolymer och materialval.

4.1.3 Syrenen och Stadsparken

För kvarteret Syrenen samt Stadsparken finns det en detaljplan för uppstart. Än så länge finns inte mycket material att ta del av för denna plan. Till grund för bedömningen har därför endast ett missiv från 2016.

Planens syfte är att möjliggöra för en förtätning med nya bostäder inom kvarteret Syrenen, skapamoderna och flexibla planbestämmelser för stadsparken, förbättra tillgängligheten för gång- och cykeltrafik samt förbättra och omlokalisera parkeringar inom planområdet. Beroende på hur höga de tillkommande byggnaderna blir kan de ha en påverkan på riksintresset.

4.1.4 Nya psykiatribyggnaden

För tillfället (2025) pågår de avslutande arbetena med uppförandet av en ny psykiatribyggnad på sjukhusområdet, Läkaren 9. Byggnaden beräknas stå klar för inflyttning under 2025. Byggnaden är som högst sju våningar hög ovan mark (två våningar under mark) och har en fyrkantig form med öppen innegård. Fasaderna utgörs av en matrisgjuten prefabricerad betong som målas vit. Bottenvåningen, samt halva andra våningen, har fasader som är klädda med glaserat, blått tegel som är ingjutet i betongelementen. Byggnadens tak är platta.

4.1.5 Slottsholmen

År 2018 invigdes den nya höga byggnaden på Slottsholmen som fungerar som hotell, andelslägenheter, butik, restaurang och lokaler för konserter, evenemang etc. Den högsta delen av byggnaden är åtta våningar och avtecknar sig därför tydligt i riksintressets i övrigt låga stadsbild. Byggnadens fasader är klädda med ett handslaget tegel i skiftande rosa toner, förutom sockelvåningen som är klädd med en stående träpanel.

År 2020 stod även den nya, flytande hotelldelen färdig. Denna är i två våningar och har fasader klädda med liggande träpanel och träspån. Taket är täckt med solceller.

4.1.7 Bedömning påverkan riksintresset

Exploateringsplanerna som beskrivits ovan (4.1.1–4.1.3) innebär att riksintressets uttryck kommer att försvagas och även riskerar att förvanskas, framför allt från den nordöstra sidan av Gamlebyviken, där det går att uppleva staden på håll. Det uttryck som försvagas och riskerar att förvanskas är *”Trästadsbebyggelse från 1700- till 1900-talet med hus som vanligtvis är 1½–2½ våningar höga, klädda med träpanel eller putsade och målade i ljusa färger eller rödmålade”*. De nya, höga byggnadsvolymer som planerna medger, särskilt vid det nya sjukhusområdet, samt att tidigare obebyggda ytor inom riksintresset tas i anspråk för nya byggrätter, kommer

påverka karaktären av en historisk *”trä- och småstad präglad av sin nära och visuella kontakt med vattnet”* samt en *”småskalig trähusbebyggelse från 1700–1900-talet”* negativt genom att de bryter mot denna karaktär. Sammantaget kommer den låga stadsbilden, som kan knytas till både riksintressets motiv och uttryck, ändras genom den högre byggnadshöjden som uppkommer på flera ställen ifall alla planer genomförs enligt ovan beskrivna utförandet.

De redan utförda exploateringarna på sjukhusområdet (4.1.4 Nya psykiatribyggnaden) samt Slottsholmen (4.1.5) bedöms redan ha försvagat och till viss del förvanskat uttrycken *”Trästadsbebyggelse från 1700- till 1900-talet med hus som vanligtvis är 1½–2½ våningar höga, klädda med träpanel eller putsade och målade i ljusa färger eller rödmålade”* i upplevelsen av staden från den nordöstra sidan av Gamlebyviken. Detta för att de höga byggnadsvolymer påverkar karaktären av en historisk *”trä- och småstad präglad av sin nära och visuella kontakt med vattnet”* samt en *”småskalig trähusbebyggelse från 1700–1900-talet”* negativt.

Ovan nämnda exploateringsplaner (4.1.1–4.1.3), tillsammans med de redan utförda exploateringen på sjukhusområdet (4.1.4 Nya psykiatribyggnaden) och Slottsholmen (4.1.5), bedöms därmed medföra en risk för påtaglig skada på riksintresset.

Områdets värden kommer att:	Förändring						
	Förädlas	Förökas	Förstärkas	Förbli oförändrade	Försvagas	Förvanskas	Försvinna
Innebörd	Förbättring			Neutral påverkan	Skada	Risk för påtaglig skada	
Förhållnings-sätt	Inspirera Berika			Hänsyn Bruka varsamt	Hindra – lindra Minimera skadan	Ej tillåtlig Undvika skadan	

Bedömning av påverkan på riksintresset för övriga exploateringsplaner i och i anslutning till riksintresset.

4.2 Sammanvägd bedömning gällande kumulativa effekter

Den sammanvägda bedömningen av kumulativa effekter, där övriga exploateringar (planerade och helt/delvis utförda) vägs in tillsammans med detaljplaneförslaget för Stenhamraområdet, är att riksintresset påverkas i sådan omfattning att det föreligger en risk att det inte längre kommer gå att förstå och uppleva delar av den riksintressanta miljön på samma sätt som tidigare. Alla exploateringar tillsammans innebär kumulativt en stor påfrestning och därmed negativa kumulativa konsekvenser för riksintresset. Det föreligger därmed en risk för påtaglig skada. Risken för påtaglig skada uppstår dock på grund av de övriga exploateringsplanerna (planerade och helt/delvis utförda) som redovisats under 4.1, inte på grund av den planerade detaljplanen för Stenhamraområdet.

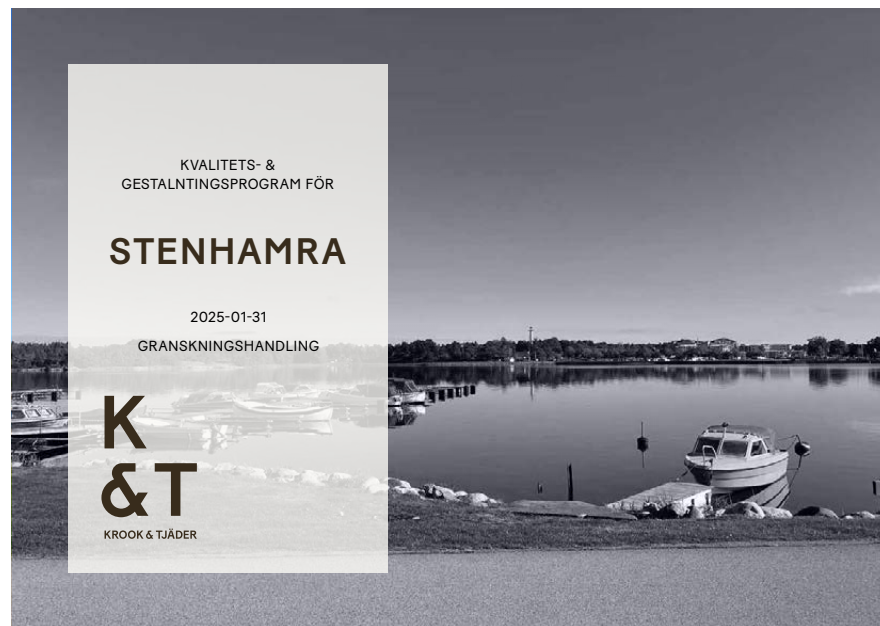
	Förändring						
Områdets värden kommer att:	Förädlas	Förökas	Förstärkas	Förbli oförändrade	Försvagas	Försvänkas	Försvinna
Innebörd	Förbättring			Neutral påverkan	Skada	Risk för påtaglig skada	
Förhållnings-sätt	Inspirera Berika			Hänsyn Bruka varsamt	Hindra – lindra Minimera skadan	Ej tillåtlig Undvika skadan	

Sammanvägd bedömning av påverkan på riksintresset för detaljplaneförslaget för Stenhamraområdet samt övriga exploateringsplaner i och i anslutning till riksintresset (kumulativa effekter).

5. Skadeförebyggande åtgärder

För att minimera eller undvika negativ påverkan av kulturmiljön samt risken för skada på riksintresset kan skadeförebyggande åtgärder diskuteras. Ofta kan en anpassning göras i en exploatering så att exploateringsytor minskas och/eller byggnadsvolymer och dess utformning anpassas till omgivande område. Då volymerna i princip är bestämda i föreliggande detaljplaneförslag kommer fokus på skadeförebyggande åtgärder ligga på utformningen av de nya byggnaderna, samt intilliggande mark.

I planbeskrivningen till den föreslagna detaljplanen framgår att planens huvudsyfte är att möjliggöra för en förtätning av bostäder och centrumverksamheter som harmonierar med omkringliggande bebyggelse och offentliga miljöer och som genom anpassning skapar goda boendemiljöer och offentliga platser. Vidare går det att läsa att ett annat syfte är att de befintliga kulturhistoriska värdena och naturvärdena inom planområdet bevaras och säkerställs för framtiden. Den tillhörande plankartan innehåller utformningsbestämmelser som syftar till att inverka positivt på hur de tillkommande byggnaderna inom området upplevs.

Till detaljplaneförslaget finns även ett kvalitets- och gestaltningsprogram som bilaga för att ge hjälp i frågan gällande gestaltning.

Detaljplanens utformningsbestämmelser kommer att tillämpas först i bygglovsskedet. Därmed blir projektering inför bygglov och kommunens bygglovshandläggning avgörande för hur detaljplanens intentioner efterlevs. Det kan vara så att vissa gestaltningar lämpar sig i vissa delar av området, medan det i andra delar kanske passar bättre med en annan typ av gestaltning. Då måste avvägningar göras vilken utformning som passar bäst var. Som en hjälp i frågan om gestaltning finns det därför även ett kvalitets- och gestaltningsprogram som bilaga till det pågående detaljplaneförslaget. Dess innehåll kan generellt bidra positivt i det skadeförebyggande arbetet.

5.1 Skadeförebyggande åtgärder kulturmiljön

De kulturhistoriska karaktärsdrag som riskerar att påverkas mest vid ett fullt utförande av den föreslagna detaljplanen är Grönytor; Luftighet, utblickar och vatten; "Centrala Västervik" med Sankta Gertruds kyrka samt Reginelunds villabebyggelse.

För att minska påverkan på karaktärsdraget Grönytor är det viktigt att det planeras in gröna strukturer och träd inom området. I plankartan är parkmark avsatt kring Flinkska villan samt längs med gränsen till fastigheterna Stensågen 2-5, vilket bidrar att behålla/tillföra grönska inom dessa områden. I gestaltningsprogrammet nämns bland annat vikten av kantzoner/förgårdsmarker samt bostadsgårdar som också bidrar till mer grönska.

För att säkerställa att träd och annan vegetation tillkommer mellan och omkring de tilltänkta flerfamiljshusen vore det positivt om kvalitets- och gestaltningsprogrammet kompletterades med en grönstrukturplan alternativt ett kapitel som helt handlar om grönstrukturer. Att göra lägre förrådsbyggnader, miljöhus etc helt gröna (sedumtak och växtbeklädda väggar) kan vara ett sätt att se till att extra grönska tillkommer i området, liksom att möjliggöra spaljéer längs med delar av fasader på bostadshusen. I detaljplanen bör den prickade marken samt plusmarken regleras så att en viss andel (30-50%?) förses med grönytor. Det vore positivt om gröna strukturer gynnades framför parkeringsytor genom att undersöka om det går att hitta alternativa parkeringslösningar.

För att minska påverkan på karaktärsdragen Luftighet, utblickar och vatten; "Centrala Västervik" med Sankta Gertruds kyrka samt Reginelunds villabebyggelse krävs det att utformningen av tillkommande bebyggelse görs med stor omsorg. De nya byggnadernas färgskala och materialval bör förhålla sig till intilliggande bebyggelse. Det är viktigt att området får en viss variation och detaljrikedom, som återfinns både i rutnätsstaden och Reginelunds villabebyggelse, samtidigt som det finns en sammanhållen idé inom området. I plankartan finns utformningsbestämmelser som reglerar storleken på takkupor samt nyans på fasadkulörerna. Likaså är takvinklarna (på sadeltaken) reglerade. Allt detta bidrar till att ge de nya byggnaderna en utformning som harmonierar sinsemellan, men lämnar fortfarande stora utrymmen för tolkning i bygglovsskedet. För människors upplevelse av en gatumiljö eller plats från marken är omsorgen om detaljer och material särskilt viktig i husens första våningsplan, vilket också framgår av gestaltningsprogrammet.

I gestaltningsprogrammet går det att läsa att solceller på röda tak bör undvikas samt att bebyggelsen ska variera i färg (kulör) men med en viss mängd minsta svärta samt måttnad samt att helt vita fasader bör undvikas. Vidare går det att läsa att material (fasadmateriäl) bör koncentreras till trä, tegel eller puts samt att eventuella balkonger mot riksintresset behöver gestaltas med omsorg. Genom bestämmelser i detaljplanen ska inte stora ventilationslösningar på taken tillåtas. Detta bedöms vara positiva bestämmelser utifrån hänsyn till kulturmiljön.

5.2 Skadeförebyggande åtgärder riksintresset

Skadeförebyggande åtgärder bör också diskuteras för att minimera eller undvika skada på riksintresset. Det uttryck som riskerar att försvagas i riksintresset är *"Trästadbebyggelse från 1700- till 1900-talet med hus som vanligtvis är 1½–2½ våningar höga, klädda med träpanel eller putsade och målade i ljusa färger eller rödmålade"* samt *"S:ta Gertruds medeltida kyrka med kringliggande miljö"*.

För att minimera försvagningen av uttrycket *"Trästadbebyggelse från 1700- till 1900-talet med hus som vanligtvis är 1½–2½ våningar*

höga, klädda med träpanel eller putsade och målade i ljusa färger eller rödmålade” krävs det att utformningen av tillkommande bebyggelse görs med stor omsorg. De nya byggnadernas färgskala och materialval bör förhålla sig till intilliggande rutnätsstadens trästadsbebyggelse. Precis som nämnts ovan är det viktigt att området både får en variation, som återfinns i rutnätsstaden, samtidigt som det finns en enhetlighet inom området, så att det inte upplevs som rörigt. I plankartan finns utformningsbestämmelser som reglerar storleken på takkupor samt nyans på fasadkulörerna. Likaså är takvinklarna (på sadeltaken) reglerade. Allt detta bidrar till att ge de nya byggnaderna en utformning som knyter an till riksintressets bebyggelse, men lämnar fortfarande stora utrymmen för tolkning i bygglovsskedet.

I gestaltningsprogrammet går det som sagt att läsa att solceller på röda tak bör undvikas samt att bebyggelsen ska variera i färg (kulör) men med en viss mängd minsta svärta samt mättnad samt att helt vita fasader bör undvikas. Vidare går det att läsa att mate-

rial (fasadmaterial) bör koncentreras till trä, tegel eller puts samt att eventuella balkonger mot riksintresset behöver gestaltas med omsorg. För att inte riskera att de nya byggnaderna dominerar ytterligare gentemot riksintressets trästadsbebyggelse bör större, uppstickande installationer på taken undvikas. Detta gäller inte mindre uppstickande element som skorsten/ventilationsrör. Det är också något som regleras i planbestämmelserna. Det är viktigt att de nya byggnadernas enskilda tak blir homogena avseende kulör. Material på taken bör vara så lite reflekterande som möjligt - det gäller både fönster i takkupor, takmaterial och eventuella solcellsanläggningar.

För att minimera försvagningen av uttrycket *”S:ta Gertruds medeltida kyrka med kringliggande miljö”* skulle det krävas att skalan på den tillkommande bebyggelse bearbetas, vilket inte är ett alternativ i detta skede. Denna försvagning uppstår i ett fåtal vyer medan uttrycket är opåverkat i flertalet.

6. Källförteckning

6.1 Rapporter

Jonsson, M. & Jumme, L (2024). *Stenhamra – kulturmiljöutredning inför framtagande av ny detaljplan*. Kalmar läns museum.

Länsstyrelsen Kalmar län (2015). *Underlag till riksintressen för kulturmiljövården – Västerviks kommun*. www.lansstyrelsen.se/download/18.746760b71768421ad55163d5/1611130129010/Riksintresse%20kultur%20Vastervik_TGA.pdf (Hämtad 2025-02-17).

Riksantikvarieämbetet (2014). *Kulturmiljövårdens riksintressen enligt 3 kap. 6 § miljöbalken – Handbok*. www.raa.se/app/uploads/2014/07/Handbok-riksintressen-140623.pdf (Hämtad 2024-02-06).

Riksantikvarieämbetet (2018). *Riksintressen för kulturmiljövården – Kalmar län (H)*. www.raa.se/app/uploads/2022/06/H_riksintressen.pdf (Hämtad 2020-05-25).

Naturvårdsverket (2005). *Naturvårdsverkets allmänna råd om påtaglig skada (till 3 kap. 6 § 2 stycket miljöbalken)*. NFS 2005:17. www.naturvardsverket.se/4ac2d2/globalassets/nfs/2005/nfs_2005_17.pdf (Hämtad 2024-02-07).

6.2 Lagar

SFS 2010:900. *Plan- och bygglagen – kap. 2 och 8*.

SFS 1998:808. *Miljöbalk – kap. 3 och 4*.

6.3 Källor från internet

Västerviks kommun (2025). Översiktsplaner och detaljplaner. www.vastervik.se/Bygga-bo-och-miljo/Samhallsutveckling/Oversiktsplan-och-detaljplaner/ (Hämtad 2025-02-27).

Riksantikvarieämbetet (2025). Riksintressen för kulturmiljövården. www.raa.se/samhallsutveckling/riksintresse-for-kulturmiljovarden/ (Hämtad 2025-02-17).

